

PROVET I ORTODOX RELIGION 16.3.2016 BESKRIVNING AV GODA SVAR

De beskrivningar av svarens innehåll och poängsättningar som ges här är inte bindande för studentexamensnämndens bedömning. Censorerna beslutar om de kriterier som används i den slutgiltiga bedömningen.

Provet i ortodox religion är till sin karaktär ett mognadsprov med syfte att mäta examinandens allmänbildning i religion och åskådning mot bakgrund av målen och innehållen i gymnasieämnet ortodox religion. I provet bedöms examinandens kännedom om innehållet i lärokursen samt den korrekta och exakta användningen av begrepp som hänför sig till den ortodoxa kyrkan, kristendomen, andra religioner och världsåskådningar. Dessutom bedöms förmågan att kritiskt granska information om dessa, till exempel genom att analysera bilder, statistik och textbaserat material. Ett gott svar är strukturerat och konsekvent till sitt innehåll.

Uppgift 1

Ett gott svar beskriver jungfru Marias bibliska bakgrund (föräldrarna, maken, händelserna i templet samt ängeln Gabriels bebådelse i Nasaret). Jungfru Marias bebådelsefest firas den 25 mars. Svaret anger i detalj de kännetecken som hänger samman med hennes ställning inom kristendomen och den centrala läran. I ikonerna har hon tre stjärnor: två på axlarna och en i pannan. De betyder att hon var en jungfru före, under och efter födseln. Den liturgiska färgen är blå, men Maria kan också ha en röd dräkt. Maria kallas Gudsföderskan och Guds moder. Jungfru Marias ställning fastställdes vid det tredje ekumeniska kyrkomötet i Efesos år 431.

Ett utmärkt svar räknar upp åtminstone två andra jungfru Maria-fester. En fest beskrivs i större detalj. Svaret beskriver Nestorius irrlära och jungfru Marias ställning i jämförelse med änglarna (himmelsk förebedjerska, mer ärad än keruberna och mer ädel än seraferna). Ett utmärkt svar behandlar också ikonerna av jungfru Maria.

Uppgift 2

För var och en av punkterna a–c ges högst två poäng. För ett poäng räcker det inte med att symbolen kopplas ihop med rätt religion, utan utöver detta bör svaret även innehålla grundläggande kunskaper om symbolens betydelse, till exempel symbolens namn. Om symbolens betydelse har förklarats väl, men religionen är fel, kan man för var och en av punkterna a–c få högst en poäng.

a)

Symbolen hör samman med taoismen, men även mer allmänt med Kinas religioner. Det rör sig om yin–yang-symbolen (eller jin–jang) för vilken även benämningen taiji används. Symbolen beskriver världssalltets två urkrafter. Dessa krafter är varandras motsatser, men samtidigt kompletterar de varandra och är beroende av varandra. Yin representerar bland annat det feminina, passivitet och mörker, yang i sin tur maskulinitet, aktivitet och ljus. I alla ting finns både yin och yang (vilket också kommer till uttryck i symbolen: i den mörka delen finns en ljus prick och vice versa). Inom taoismen strävar man efter att bringa dessa två motkrafter i balans, i harmoni. Detta kommer också till uttryck i de kampgrenar, den kost och den kinesiska läkarvetenskap som har tagit intryck av taoistiskt tänkande.

b)

Symbolen hör samman med buddhismen. Det rör sig om det åttafaldiga hjulet som hänvisar till den ädla åttafaldiga vägen. Var och en av hjulets åtta ekrar symboliserar en del av vägen (rätt uppfattning, avsikt, tal, handlande, livsföring, ansträngning, uppmärksamhet, koncentration). De olika delarna av vägen kan delas in i vishet, självkontroll och koncentration och de stöder alla varandra. Enligt buddhismens fjärde ädla sanning upphör lidandet när man vandrar den ädla åttafaldiga vägen.

c)

Symbolen hör samman med hinduismen. Det rör sig om om-stavelsen, hinduismens heligaste stavelse. Den symboliserar brahman och hela universum. Om är hinduismens heliga språk, sanskrit. Stavelsen inleder och avslutar hinduiska mantran. Inom hinduismen finns det många tolkningar av stavelsetecknets symbolik.

Uppgift 3

Man kan få högst 1 poäng för varje förklarad term.

- a) **stift**: Ett kyrkligt, administrativt område som utgörs av församlingar och leds av en biskop. Denne kallas metropolit.
- b) **panagia**: Ett hängsmycke med jungfru Marias ikon som den ortodoxa kyrkans biskop bär runt halsen.
- c) **troparion**: Kyrkosång som berättar om innehållet i den kyrkofest som firas.
- d) **de apokryfiska evangelierna**: De texter som lämnades utanför Bibelns kanon. De är av judiskt ursprung. De är även kända under namnet de deuterokanoniska böckerna. Den ortodoxa kyrkan använder dem i ikonkonsten och kyrkopoetin.
- e) **den gregorianska kalendern**: Den nya tideräkning som Finlands ortodoxa kyrka har följt sedan år 1923. Kalendern utgör en precisering av den julienska kalendern. Skillnaden mellan kalendrarna är 13 dagar. Den katolska och den protestantiska kyrkan använder kalendern.

- f) **tomos**: Ett dokument. Genom den tomos som det ekumeniska patriarkatet utfärdade fick Finlands ortodoxa kyrka en autonom ställning. Den utfärdades år 1923. Bandet till Rysslands kyrka bröts och kyrkan blev en kyrka som lyder under det ekumeniska patriarkatet.

Uppgift 4

Ett gott svar redogör för ikonens bibliska bakgrund. Ikonen beskriver den gammaltestamentliga berättelsen (1 Mos 18:1–5) om hur Herren/Gud uppenbarar sig för Abraham i Mamres lund i form av tre änglar. Teofania är Kristi dopfest den 6 januari (Matt 3:16–17), Fadern (Detta är min älskade Son), den helige Anden (en duva) och Sonen (som ska döpas) är närvarande. Gamla testamentet skrevs för den monoteistiska judiska religionen. Mot denna bakgrund är det ovanligt att Herren kommer på besök i form av tre män/änglar.

Ett utmärkt svar kallar även ikonerna för Abrahams gästfrihet. Gamla testamentets skapelseberättelse pekar också med sin plurala formulering "Låt oss göra människor till vår avbild, till att vara oss lika" på att det finns mer än en person i gudomen (1 Mos 1:26). I Nya testamentet kopplas Treenigheten även ihop med dopbefallningen, där Jesus uppmanar att döpa i "Faderns, Sonens och den helige Andens namn" (Matt 28:19). Johannes evangelium beskriver också Treenigheten (Joh 1:1–34).

Uppgift 5

Ett gott svar beskriver i stora drag den ortodoxa kyrkans situation efter kriget i materiell och andlig bemärkelse, samt den kanoniska krisen. Kyrkan hade förlorat en ansevärd del av sin egendom. Klostren hade förblivit på Sovjetunionens sida. Kyrkans centralförvaltning flyttade från Sordavala till Kuopio. Prästseminariet fanns i Helsingfors. Evakuerade ortodoxa från Karelen migrerade till Finland. Det grundades nya församlingar och det byggdes kyrkor, ortodoxa bönehus, prästgårdar och begravningsplatser för dem. Staten understödde den materiella återuppbyggnaden genom att stifta lagen om återuppbyggnad. Via den täcktes byggnadskostnaderna. De nya byggnader som den materiella återuppbyggnaden resulterade i stödde det andliga arbetet.

Den största utmaningen på 1950-talet var den kanoniska krisen i relationerna till Rysslands ortodoxa kyrka som hade startat på 1940-talet. Patriarkatet i Moskva krävde att Finlands kyrka skulle återgå till att lyda under det. Valamo, Konevits och Petsamo klostrets brödraskap anslöt sig utan kyrkans välsignelse till patriarkatet i Moskva. Kyrkomötet år 1955 beslutade att Finlands ortodoxa skulle fortsätta att lyda under det ekumeniska patriarkatet i Konstantinopel.

Ett utmärkt svar redogör i större detalj och med hjälp av exempel för återuppbyggnaden. Det observerar att kyrkans medlemsantal sjönk och att det fanns problem med skolans religionsundervisning. Lärarna uttryckte sin oro över saken. För att främja ärendet grundade de år 1951 Förbundet för Finlands ortodoxa lärare. Dessutom beskrivs närmare den kanoniska krisen, såsom frågan om tideräkningen, politiseringen av kyrkans ställning och krisens upplösning år 1957.

Uppgift 6

Ett gott svar nämner att bokens författare är evangelisten Lukas. Boken beskriver den första församlingens liv ur ett historiskt perspektiv. Viktiga händelser är Kristi himmelfärd (40 dagar efter påsken) och den helige Andens utgjutande (50 dagar efter påsk, det vill säga pingsten), Paulus omvändelse till kristendomen och hans missionsresor. Diakonen Stefan blir den första martyren.

Ett utmärkt svar lyfter fram att pingstens händelser ska förstås som kyrkans födelsedag och som utgångspunkten för myrrasmörjelsen och prästadömetts sakrament. Svaret förklarar aposteln Paulus och Petrus gräl som resulterade i att apostlarnas möte hölls. Vid mötet beslöts det att man kunde bli kristen även om man inte var av judisk härkomst. Som en följd av beslutet inleddes missionsarbetet på icke-judiska områden och många församlingar kom till.

Uppgift 7

Ett gott svar diskuterar relationerna mellan den ortodoxa kyrkan och den ryska staten ur både kyrkans och statsmaktens perspektiv. Efter Sovjetunionens sönderfall blev den ortodoxa kyrkan fri att verka och religiositeten började öka. Detta syns framförallt i den ortodoxa kyrkans förbättrade ställning och växande popularitet bland såväl folket som statsmakten. Majoriteten av ryssarna ser sig själva som ortodoxa. Den ortodoxa tron uppfattas även som en del av den ryska kulturen och nationella identiteten.

Den ortodoxa kyrkan intar en aktad ställning och en synlig roll i dagens Ryssland. Efter Sovjetunionens sönderfall har den ryska statsmaktens företrädare strävat efter att stärka relationerna mellan staten och den ortodoxa kyrkan. Några av de personer som innehar ledaruppgifter inom staten uppträder som aktivt ortodoxkristna (jfr bilden av president Putin och patriarken Kirill). På motsvarande sätt har den ortodoxa kyrkans ledare varit synligt närvarande till exempel vid installationen av presidenter (t.ex. Jeltsin, Putin). Alltemellanåt har det förts fram att den ortodoxa kyrkans särställning borde stärkas genom grundlagen och att det på motsvarande sätt borde införas begränsningar för nya religiösa rörelser i Ryssland. Även den ortodoxa kyrkan, särskilt de nationalisterna som verkar inom den, har varit aktiva i detta slags strävanden.

Den ryska statsledningen drar även politiskt fördel av landets ortodoxa historia och nationella identitet. När president Putin angav skäl för varför Krim borde "återbördas" till Ryssland hänvisade han bland annat till Kievrikets härskare, fursten Vladimir den store som år 988 lät sig döpas uttryckligen i Kiev. Då kom Kiev allt mer att befinna sig inom Bysans och den ortodoxa kyrkans inflytelsesfär. Rysslands kristna kultur byggde i stor utsträckning på den bysantinska kulturen (jfr citatet.) Efter Sovjetunionens sönderfall ville många ortodoxa kyrkor i tidigare sovjetiska länder ta starkt avstånd från Ryssland. Till exempel i Ukraina lämnade församlingar Rysslands kyrkas gemenskap och anslöt sig till andra patriarkat.

Rysslands ortodoxa kyrka och dess patriark samt biskopar har kritiserats för att upprätthålla för nära relationer till statsmakten. Det antas att den ortodoxa kyrkan behandlas bättre än andra religioner. Ryssland är ett mångkulturellt land och där finns företrädare för många religioner, bland annat en stor muslimsk befolkning.

För tre poäng förutsätts det att frågan diskuteras antingen ur statsmaktens eller ur den ortodoxa kyrkans perspektiv och att det hänvisas till både citatet och bilden. För de högre poängen förutsätts det att frågan granskas på ett mångsidigare sätt såväl ur statsmaktens som ur kyrkans perspektiv och även att det material som bilden och citatet tillhandahåller utnyttjas. Ett svar som ger de högre poängen diskuterar även, som del av den nuvarande situationens bakgrund, revolutionens och kommunismens följdverkningar för kyrkan och tsarens ställning inom kyrkan.

Uppgift 8

I ett gott svar granskar examinandena frågan om människans ondska uttryckligen i Bibeln. Svaret förmår i stora drag beskriva berättelser i Nya och Gamla testamentet som på ett centralt sätt hör samman med ämnet: till exempel människans skapelse, syndafallet, brodermordet, syndafloden, berättelser om Jesu verksamhet och undervisning samt Jesu död. Svaret kan även behandla Paulus undervisning om hur synden påverkar människorna.

För tre poäng räcker det med att man behandlar människans ondska i antingen Gamla eller Nya testamentet. För de högre poängen förutsätts det att frågan behandlas på ett mångsidigt sätt i avseende på både Gamla och Nya testamentet.

Uppgift +9

Ett gott svar konstaterar att man på den odelade kyrkans tid var tvungen att fatta beslut i läromässiga frågor för att på så sätt slå vakt om kyrkans enhet och hålla stånd mot irrlärorna. Svaret behandlar de sju ekumeniska kyrkomötena (synoderna). Dessa beslutade om de saker som dogmatiskt är de mest centrala för den ortodoxa kyrkan. Dessa är den nicensk-konstantinopolitanska trosbekännelsen (bl.a. läran om den Heliga Treenigheten), läran om Kristus som människa och Gud, samt jungfru Maria som Gudsföderska och moder. Därtill slog man fast ikonernas ställning inom kyrkan.

De ekumeniska synodernas beslut utgör den ortodoxa kyrkans enhetliga lära, det vill säga dogmer. Med dessa som grund har den ortodoxa traditionen och undervisningen förblivit oförändrad under nästan 2000 år. Gudstjänsterna och de heliga förrättningarna följer dogmerna och är likadana överallt oavsett land, nationalitet eller språk. Det råder nattvardsgemenskap mellan de ortodoxa kyrkorna. Kyrkans tradition binder de lokala ortodoxa kyrkorna. De kan inte ensamma fatta beslut i frågor som rör läromässiga eller kyrkliga föreskrifter. Sådana frågor är till exempel kvinnoprästfrågan eller frågan om huruvida äktenskapets sakrament kan göras tillgängligt för personer av samma kön.

Ett utmärkt svar beskriver en läromässig irrlära och dess upphävande. Det räknar upp minst fyra möten, inklusive årtal och beslut. Svaret tar upp den första kyrkans delning och den orientaliska kyrkans (monofysiterna) tillkomst efter mötet i Kalcedon år 451. Svaret förmår definiera kyrkomötenas beslut som kanoner och dogmer. Kanonerna är föreskrifter som berör prästerskapet, lekmännen, kyrkans förvaltning och klostren. Dogmerna är läromässiga bestämmelser, till exempel om Kristi två naturer. Svaret omtalar också den panortodoxa synod som år 2016 sammankommer i Konstantinopel (Istanbul). De autokefala kyrkornas ledare och patriarker deltar i synoden.

Uppgift +10

Ett gott svar diskuterar kyrkans grundläggande karaktär, den har grundats av Kristus och fortsätter Hans skapelseverk på jorden. Kyrkan är ett med Kristi kropp, dess huvud är Kristus och dess lemmar är alla kristna. Den helige Ande delar ut nådegåvor som är till för kyrkan när den utför sitt uppdrag. Finlands ortodoxa kyrka består av stift och församlingar, där det arbete som ska utföras tar sin utgångspunkt i samma värden. Svaret bör diskutera vart och ett av värdena i stora drag: Gud är kärlek, Kristus är ”vägen, sanningen och livet”, människan har fri vilja, kyrkan är gemenskap och kreativiteten är en gåva till människan för att hon ska fortsätta skapelseverket.

Ett utmärkt svar bör nämna det dubbla kärleksbudet (Mark 12:30–31) som lägger grunden för kyrkans undervisning och liv. I sin medmänniska möter människan Kristus. Kärleken är förpliktande och kräver att människan tar ansvar. Kristus har sagt: ”Jag är vägen, sanningen och livet” (Joh 14:6). Kristi kyrka och dess lära om frälsningen representerar sanningen för dess medlemmar. Om vi tror på denna sanning så handlar vi i enlighet med kyrkans lära.

I sitt skapelseverk skänkte Gud människan en fri vilja. Frihet innebär inte godtycke utan att man agerar ansvarigt när man träffar val. Gud tvingar inte människan till gemenskap eller till frälsning. Om människan träffar felaktiga val så tar Gud emot den som ångrar sig (nåd). I detta sammanhang kan svaret diskutera de tragedier som äger rum i världen och reflektera över varför Gud tillåter dem. Vad skulle hända om det inte fanns någon fri vilja?

Kyrkan är en gemenskap som verkar under den helige Andes ledning. Kyrkans medlemmar blir ett i bönen, gudstjänsterna och sakramenten. Gemenskapen förverkligas också när människor samarbetar och interagerar.

Gud skänkte människan förmågan att fortsätta skapelseverket. I en fallen värld är det människans och allting skapats målsättning att återvända till gemenskapen med Gud. Det är här som vi finner kärnan i kyrkans verksamhet. Paulus kallar människorna för Guds medarbetare.